

Lespakket: *Terugblik (2099)*

Thema: Ecologische transitie, retrospectief denken, geschiedenis van de toekomst en systeemverandering

Doelgroep: derde graad secundair onderwijs (doorstroom, dubbele finaliteit, arbeidsmarkt)

Duur: 1 tot 2 lesuren (ca. 50 tot 90 minuten)

1. Leerdoelen & eindtermen

Algemene Leerdoelen

De leerlingen:

- Kijken vanuit een fictief toekomstperspectief (2099) kritisch terug op maatschappelijke en ecologische keuzes van het begin van de 21e eeuw.
- Begrijpen het begrip **kantelpunt** (tipping point) in het kader van klimaat, economie en maatschappelijke bewegingen.
- Analyseren hoe menselijk handelen, technologie en burgerinitiatieven kunnen bijdragen aan grootschalige systeemverandering.

Specificaties per finaliteit

- **Doorstroom (ASO):** analyse van complexe oorzaak-gevolgrelaties in historische en toekomstige maatschappelijke processen en formuleren van een persoonlijke onderbouwde visie.
- **Dubbele finaliteit (TSO):** in kaart brengen van historische ontwikkelingen op een gestructureerde manier (tijdlijn/matrix) en de link leggen met de huidige actualiteit.
- **Arbeidsmarkt (BSO):** bedenken van concrete, alledaagse voorbeelden van veranderingen in leefstijl, consumptie en werk tussen 2025 en 2099.

2. Lesverloop

Fase 1: Instap & evocatie (10 min)

- **Oefening:** *de tijdcapsule van het heden*
- **Docent:** schrijf het jaartal **2099** groot op het bord.
- **Vraag aan de klas:** *"Stel dat je 90 jaar oud bent in 2099. Je kijkt terug op de manier waarop mensen in de jaren 2020 leefden. Wat vind je het meest onbegrijpelijk of vreemd aan onze huidige levensstijl?"*
- **Klasgesprek:** laat kort ideeën verzamelen op het bord (bijv. vliegen voor weekendjes weg, fossiele subsidies, eenmalig plastic, spullen weggooien in plaats van herstellen, heel veel schermtijd...).

Fase 2: Kern & verhaalanalyse (20 min)

Lees het verhaal *Terugblik* (of een geselecteerd fragment) klasgewijs of in stillezen. Je kan ook de korte samenvatting (gemaakt door AI) beluisteren die te vinden is op de pagina met lesmateriaal.

Verdiepingsvragen bij het verhaal:

1. **Oorsprong van de crisis:** hoe beschrijven de deelnemers aan de podcast de periode tussen 2020 en 2040? Welke gebeurtenissen of inzichten zorgden voor de uiteindelijke ommekeer?
2. **Systeemverandering:** speelde de verandering zich voornamelijk af via de overheid, technologie, of via burgerbewegingen van onderuit?
3. **Prijs van de transitie:** welke offers moesten er volgens het verhaal gebracht worden om de samenleving in 2099 leefbaar te houden?

Fase 3: Gedifferentieerde verwerkingsopdrachten (30 min)

Kies de opdracht die aansluit bij de klasgroep/finaliteit:

Optie A: Doorstroom (ASO) – *Historisch essay uit de toekomst*

- **Opdracht:** schrijf een historisch analyse-artikel voor een vaktijdschrift in het jaar 2099 met de titel: *"De Grote Kanteling (2025-2050): Hoe de mensheid aan de afgrond ontsnapte"*.
- **Vereisten:**
 - Gebruik minstens drie historische concepten (bijv. *padafhankelijkheid*, *klimaatmigratie*, *systeeminnovatie*, *kantelpunt*).
 - Beschrijf één politiek of sociaal, één economisch en één technologisch omslagpunt.
 - Sluit af met een kritische noot: welke nieuwe problemen zijn er in 2099 ontstaan door de oplossingen van vroeger?

Optie B: Dubbele Finaliteit (TSO) – *de transitietijdslijn (2025–2099)*

- **Opdracht:** ontwerp in groepjes een visuele tijdslijn (op papier of digitaal via Canva/Padlet) die de overgang toont van onze huidige maatschappij naar de wereld van 2099.
- **Vereisten:**
 - Verdeel de tijdslijn in 4 thema's: **Energie, Voeding & Landbouw, Mobiliteit, en Consumptie/Wonen**.
 - Plaats op de tijdslijn minstens 5 beslissende kantelpunten (bijv. 2032: Verbod op fossiele brandstoffen in de luchtvaart; 2045: introductie van een universeel herstelrecht op alle gebruiksgoederen).
 - Licht bij elk kantelpunt toe wie de initiator was (overheid, burgers of bedrijven).

Optie C: Arbeidsmarkt (BSO) – *De 'toen versus nu' vergelijkingsgids*

- **Opdracht:** maak een vergelijkende poster of korte presentatie waarin je 5 dagelijkse situaties vergelijkt tussen **vandaag** en **2099**.
- **Voorbeeldcategorieën:**
 - *Naar het werk/de school gaan* (mobiliteit)

- *Samen eten / boodschappen doen* (voeding)
- *Spullen die kapot gaan* (afval en herstel)
- *Vrije tijd en vakantie*
- **Vraag:** geef per punt aan waarom de manier van 2099 gezonder of duurzamer is dan die van vandaag.

Fase 4: Slot & klasdebat (15 min)

- **Stelling voor het debat:** *"Grootschalige veranderingen ontstaan pas als er een echte crisis uitbreekt, niet door preventief beleid."*
- **Format:**
 - Laat de leerlingen fysiek positie innemen in het lokaal (Linkerkant = eens, Rechterkant = oneens).
 - Laat leerlingen uit beide kampen hun standpunt verdedigen op basis van wat ze in het verhaal en tijdens de opdrachten hebben geleerd.

3. Evaluatievoorstellen

Formatieve evaluatie (tijdens de les)

- Actieve deelname aan de brainstorm en het debat.
- Toepassing van de verhaalelementen in de groepsopdrachten.

Summatieve evaluatie (na de les)

- **Beoordeling van het geschreven essay/ de transitietijdlijn / de vergelijkingsposter** op basis van de volgende criteria:
 1. **Inhoud & inzicht:** is de keten van oorzaak en gevolg logisch en onderbouwd?
 2. **Creativiteit & toekomstvisie:** zijn de voorgestelde scenario's realistisch én vernieuwend?
 3. **Afwerking & structuur:** voldoet het product aan de vormvereisten van de gekozen finaliteit?

Economie en financiële systemen staan centraal in het verhaal **'Terugblik'**. Zeer verhelderend is het boek van Thomas Bollen 'Geld Genoeg, maar niet voor jou' (Follow The Money, 2025) en de prachtige kaart 'het watermerk van geld' van Karlijn Kingman. 'Er is leven na de groei' van Paul Schenderling (Bot Uitgevers, 2022), 'Minder is meer' van Jason Hickel (Epo, 2020) en 'Genoeg voor iedereen' van Jonas Van Der Slycken (Manteau, 2023) bieden genoeg argumenten voor een post-groei economie. Nog meer inspiratie uit Nederland komt van Kees Klomp (Ecoliberalisme, de Geus, 2025) en de Studium Generale podcast met Crelis Rammelt. Verder bieden LinkedIn posts van Anne Snick, Stef Kuypers en Hans Stegeman interessante inzichten over geld en economie. Op de valreep kon ik nog inspiratie putten uit het recente boek 'De Trias Economica' van Babette Porcelijn (Volt, 2026). Over hoe een andere economie eruit kunnen zien is er mosterd te vinden in 'Uit de puinhopen' van George Monbiot (Lemniscaat, 2018). Dat Afrika in de 21ste eeuw een belangrijke rol zal spelen kan je lezen in 'De eeuw van Afrika' van Stijn Vercruysse (Borgerhoff en Lamberights, 2016) en 'Kan Congo de wereld redden.' van John Vandaele (Mammoet, 2025). Graag vermeld ik nog de fijne gespreksavond over banken en geld met Luuk Zonneveldt, Arne de Vet, Philippe Lambrecht en Igor Byttebier mét verse courgettesoep. Het provocerende idee om alle belastingen af te schaffen en te vervangen door een vermogenstaks komt uit een [Tegenlicht uitzending](#) met Reinier Kooiman.